

Особливості взаємозв'язку між самодетермінацією, самоставленням та авторським життєвим вибором як показниками життєтворчості особистості

Н. В. Артюхіна, А. І. Сімовоник

Кафедра загальної психології і психології розвитку особистості, Факультету психології та соціальної роботи,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова м. Одеса, Україна
Corresponding author. E-mail: n.artiukhina@onu.edu.ua, simowonik@gmail.com

Paper received 01.05.20; Accepted for publication 20.05.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-229VIII93-16>

Анотація У статті наведено результати дослідження особливостей взаємозв'язку між самодетермінацією, самоставленням та авторським життєвим вибором як показниками життєтворчості особистості. Розглядається думка про те, що в сучасній психології особливе значення має проблема реалізації людиною власних сутнісних сил, вдосконалення власного процесу життєтворчості. Вказується, що на шляху дослідження життєтворчих показників особистості особливого значення набувають питання самодетермінації та самоставлення. Виділяється думка про те, що без свідомого самоставлення не можливо самовдосконалення. Визначаються та аналізуються особливості взаємозв'язку між самодетермінацією, самоставленням та авторським життєвим вибором.

Ключові слова: особистість, життєтворчість, самодетермінація, самоставлення, авторський життєвий вибір, суб'єкт власної життєтворчості.

Вступ. У сучасному світі проблема людини, проблема реалізації її сутнісних сил займає центральне місце як у закордонній, так і вітчизняній психології. Сучасна психологія все більш переходить до розуміння особистості як суб'єкта, який активно творить своє власне життя. Тільки особистість як суб'єкт життя має свободу вибору. І в цьому житті фактором піднесення людини є самоуправління її життям (С.Л. Рубінштейн). Активна життєва позиція особистості, вміння аналізувати життя та керувати ним — основа саморозвитку людини як особистості, показник повноти та значущості її життя. Потрібний людині напрямок розвитку веде до розширення її власного життєвого світу. Розробляючи, коригуючи та здійснюючи свій життєвий сценарій, особистість опановує мистецтвом жити — особливим умінням, що базується на глибокому знанні життя, розвиненій самосвідомості та опануванні системою засобів, методів і технологій життєтворчості. За визначенням Л.В. Сохань сучасна особистість розглядається як суб'єкт життя, в основі існування якого лежить його духовно-практична діяльність, яка спрямована на творче проектування та здійснення власного життєвого проекту. На шляху здійснення життєтворчості особистості як особистісно-орієнтованої практики розвитку й корекції взаємин людини зі світом, що призводить до актуалізації її особистісних потенціалів, дуже важливими стають такі особистісні прояви як самодетермінація, самоставлення та можливість здійснення авторського життєвого вибору. Дослідженню особливостей взаємозв'язку між ними, як показниками життєтворчості особистості, присвячена дана стаття.

Короткий огляд публікацій по темі Аналіз науково-психологічної літератури свідчить про те, що гуманістичні тенденції розвитку нашого суспільства вимагають звернути увагу на саму людину, як на суб'єкта власної життєтворчості, який, оцінюючи себе та власні дії, здатен до самодетермінації та авторського життєвого вибору. Проблема розгляду особистості як суб'єкта, тобто як способу реалізації людиною своєї “власне людської” суті у світі, бере свій початок у роботах С.Л. Рубінштейна, в яких до базо-

вих якостей суб'єкта відносяться активність, творче джерело, здібність до самостійності, самодетермінації та самовдосконалення [5]. Для С.Л. Рубінштейна одним з ключових моментів в реалізації можливості людини бути суб'єктом було “етичне” вимірювання її проявів, пов'язане з екзистенційними категоріями “вибору”, “свободи”, “відповідальності”, “сенсу”. О.М. Волкова визначає поняття суб'єкт як “властивість особистості продукувати ... зміни. В основі цієї властивості лежить відношення людини до себе, як до діяча” [2, С. 35], тобто як до “першопричини власних дій” [7, С. 37]. Цікавим є підхід В.А. Татенко до визначення суб'єкта. Згідно з ним, суб'єкт – це “істота, яка самоінтегрується по “висхідній” навколо своєї суті, що самостійно, вільно й творчо здійснює свою життєдіяльність і розвивається в цій якості впродовж всього життя” [7, С. 185]. Неприпустимість злиття суб'єкта й об'єкта життєтворчості підкреслювалася Л.В. Сохань, яка вказувала на те, що особистість, як ініціатор життєтворчості, змінює позицію суб'єкта на позицію об'єкта [4]. Особливою прикметою суб'єкта, як ініціатора власної життєтворчості є здатність до здійснення свого життєвого вибору. О. О. Комлев підкреслив, що здійснення життєвих виборів сприяє саморозвитку як особистісного, так і соціального світу людини. Здатність до життєвого вибору визначає можливість людини змінювати соціальні обставини своєї життєдіяльності й, таким чином, управляти своїм життям [6]. Згідно з науковою позицією І. А. Сербін-Жердецької, ефективність життєвого вибору впливає на специфіку вирішення особистістю «переломних» життєвих ситуацій та визначає хід її подальшого життя на тривалі часові періоди. У процесі життєвого вибору з ряду можливостей, наявних у конкретній життєвій ситуації, людина обирає саме ті, які найбільшою мірою сприяють її самореалізації [3]. У процесах особистісного саморозвитку людина набуває здатності до рефлексивного виходу за межі актуальної ситуації розвитку та здійснення життєвого вибору не лише з наявних у соціальній ситуації альтернатив, але і до створення нових альтернатив свого життєвого вибору [8].

На шляху дослідження життєтворчих показників особистості особливого значення, з нашої точки зору, набувають питання самодетермінації та самоствавлення. Здатність до самодетермінації виникає на основі свободи та відповідальності в ході індивідуального розвитку, що виражається в усвідомленні й використанні себе як суб'єкта власної життєтворчості, як причини змін в собі та в навколишньому середовищі та здатності ініціювати, припинити або змінити напрям діяльності у будь-який момент. Наукова розробка проблеми самодетермінації ведеться в рамках таких споріднених напрямків як: екзистенціально орієнтовані теорії свободи (Е. Фромм, В. Франкл, Р. Мей); теорія суб'єктності (Р. Харре); теорія самоефективності (А. Бандура); теорія самоактуалізації (А. Маслоу); часової перспективи (Ж. Нюттен), теорія "поток" (М. Чікзентміхалі) та ін. У пострадянській психології в розвитку проблеми самодетермінації особистості слід зазначити напрацювання Г.О. Балла, Е.В. Галажинського, О.Р. Калітеєвської і Д.О. Леонтєва, О.М. Колишко, В.Є. Ключко, С.Д. Максименка, Н.І. Сарджвеладзе, С.Р. Пантілеєва, В.В. Століна, В.І. Чиркова тощо. Дослідниками підкреслюється важливість соціального контексту в ефективному функціонуванні особистості, а також в прояві різних форм її мотивації. Заслуговує на увагу концепція самодетермінації О.Р. Калітеєвської, Д.О. Леонтєва, яка базується на положенні про те, що – здатність до самодетермінації – реальність, властива зрілій особистості та ґрунтується на власних ціннісно-сміслових орієнтаціях.

На здійснення самодетермінації суттєво впливає самоствавлення особистості, яке є ключовим в процесі формування та її розвитку. Без визначення самоствавлення не можливо самовдосконалення. Завдяки самоствавленню відбувається оцінювання, прийняття чи неприйняття власного «Я». За допомогою самоствавлення розкривається становлення смислового зв'язку, єдності людини й світу, самого змісту цієї єдності: чи буде вона морально конструктивною чи деструктивною [1, с. 52-56]. Самоствавлення пов'язано з розвитком особистості (Ю. Гіппенрейтер, И. Кон, А. Леонтєв, В. Петухов) та залежить від конкретного соціокультурного середовища (К. Абульханова-Славська, А. Асмолов, Р. Бернс, Б. Братусь, В. Століна, К. Роджерс, Е. Еріксон та ін.). Теоретичні та різні прикладні аспекти категорії «ставлення» певною мірою розкриваються в працях М. Алексєєвої, О. Андрєєвої, О. Алфьорової, Л. Божович, В. Бондарєвського, Р. Гурової, Г. Костюка, О. Леонтєва, В. Мерліна, В. М'ясищева, С. Рубінштейна, М.Савчина, Г. Шукіної та ін. вчених. У своїх роботах дослідники відзначають багатогранність цього психологічного феномену та різноманітність аспектів його вивчення, серед яких називаються: структура ставлення, зв'язок ставлення з потребами та мотивами особистості, зв'язок із пізнавальними інтересами та ставлення до діяльності. Самоствавлення має складний психологічний зміст, воно включає емоційний, когнітивний та поведінковий компоненти. На сьогоднішній день про роль двох останніх компонентів у структурі самоствавлення більше відомо, чим про емоційний. Адже його вивчення прямо пов'язане з вивченням проблеми емоцій, котра залишається найменш розробленою у сфері психоло-

гії, хоча в останні часи тут відбуваються позитивні зміни завдяки таким дослідникам, як Б. Додонов, О. Запорожць, В. Котирло, О. Кульчинська, Я. Неверович, К.Обуховський, О. Овчинникова, Т. Титаренко, О. Чебикін та ін.

Отже, не зважаючи на чисельність досліджень кожного з означених показників життєтворчості, таких як самодетермінація, самоствавлення та авторський життєвий вибір, бракує досліджень які б визначали особливості взаємозв'язку між ними. Саме цим питання присвячена дана стаття в якій презентуються результати пілотажного дослідження в рамках дисертаційної роботи «Взаємозв'язок самоусвідомлення та життєтворчості особистості».

Мета дослідження полягає у теоретичному визначенні та емпіричному дослідженні особливостей взаємозв'язку між самодетермінацією, самоствавленням та авторським життєвим вибором як показниками життєтворчості особистості.

Матеріали та методи дослідження. Проведення пілотажного дослідження з означеної проблематики відбувалося на базі ФПСП ОНУ імені І.І.Мечникова. Загальна кількість респондентів – 60 осіб, середній вік – 21 рік. В дослідженні були використані теоретико-методологічний аналіз, систематизація та узагальнення психологічних даних за проблемою дослідження, психодіагностичні методи та методи математичної статистики обробки даних. Метод психодіагностичного тестування містив такі методики: тест «Шкала самодетермінації особистості» за авторством Б. Шелдона, в адаптації Є.М. Осіна, тест – опитувальник самоствавлення В.В. Століна, С.Р.Пантілеєва, методики «Авторський життєвий вибір» Гріньової О.М.

Результати та їх обговорення. Під час проведеного пілотажного дослідження у вибірці респондентів юнацького віку були отримані наступні результати. Так, стосовно тесту самодетермінації, де емпіричними критеріями є такі її прояви як спонтанність, креативність, інтерес та особистісна значущість людини як причини дії, а також відчуття себе вільним і такі психолінгвістичні індикатори, як переважання в мові дієслова «хочу» над дієсловом «повинен», розподіл показників здійснився наступним чином: 43,3% осіб характеризуються середнім рівнем самодетермінації, що у свою чергу говорить про їхню здатність вибирати та мати власний вибір; 56,7% респондентів мають високий рівень самодетермінації, що говорить про те, що вони мають високу здатність до самостійного вибору напрямку саморозвитку. Також у них є наявними всі здібності й можливості для здорового та повноцінного життя, для здійснення проекту власної життєтворчості. Низького рівня самодетермінації в означеній вибірці встановлено не було. Як відомо цей рівень буде відповідним особистості, не здатній до самодетермінації, схильної до специфічної поведінки-звички, негнучкої поведінки або поведінки, яка контролюється емоціями, які перешкоджають вибору та гнучкому використанню інформації. Взагалі ж самодетермінація розуміється як здатність обирати та мати вибір на відміну від підкріплюваних реакцій, задоволення потягу, а також дій під впливом інших сил. Тож можна зробити висновок, що дана група респондентів наразі має достатній рівень самодетермінації для са-

мостійного вибору власної поведінки. Показник самодетермінації середньогрупового суб'єкту дорівнюється 45 балам, що вказує на високий рівень самодетермінації, як властивість самостійної, впевненої у власних рішеннях особистості.

За методикою «Авторський життєвий вибір» були отримані наступні результати. Так, за шкалою автономності загальний розподіл респондентів юнацького віку здійснився наступним чином: 30,4% осіб характеризуються низьким рівнем автономності вибору, що у свою чергу говорить про їхню нездатність рефлексивно відокремлювати власне «Я» від утворень особистісного й соціального світу в процесі здійснення життєвих виборів; 60,9% респондентів мають середній рівень автономності вибору, що говорить про те, що вони частково можуть рефлексивно відокремлювати власне «Я» від утворень особистісного й соціального світу в процесі здійснення життєвих виборів; 8,7% осіб характеризуються високим рівнем автономності вибору, що у свою чергу говорить про їхню здатність рефлексивно відокремлювати власне «Я» від утворень особистісного й соціального світу в процесі здійснення життєвих виборів. За шкалою смисложиттєвої й ціннісної основи вибору 17,4% осіб характеризуються низьким рівнем екзистенційної основи авторського життєвого вибору, що означає їх нездатність обирати оптимальні способи життєдіяльності, які будуть вдалими для їх власної життєдіяльності та будуть враховувати інтереси інших людей; 34,8% респондентів мають середній рівень смисложиттєвої й ціннісної основи вибору, що відображає часткову схильність до прагнення респондентів обирати такі способи організації своєї життєдіяльності, які забезпечують найбільші можливості для реалізації власних екзистенцій, а також можуть враховувати життєві інтереси й прагнення інших людей; 47,8% осіб мають високий рівень смисложиттєвої й ціннісної основи вибору, що показує схильність до прагнення респондентів обирати такі способи організації своєї життєдіяльності, які забезпечують найбільші можливості для реалізації власних екзистенцій, а також найбільшою мірою враховують життєві інтереси й прагнення інших людей. За шкалою ґрунтовності вибору 34,8% осіб характеризуються низьким рівнем ґрунтовності вибору, що відображає їх неможливість виявити обмірковування при прийнятті життєвих рішень; 21,7% респондентів мають середній рівень ґрунтовності вибору, що зазначається як їх часткову здатність до обмірковування, аналізу юнаками впливу свого вибору на інші аспекти їх життєдіяльності; 43,5% осіб мають високий рівень ґрунтовності вибору, що виявляє високий рівень здатності до обмірковування, аналізу юнаками впливу свого вибору на інші аспекти їх життєдіяльності. За шкалою емоційної задоволеності вибором 21,7% респондентів характеризуються низьким рівнем емоційної задоволеності вибором, що зображає їх переживання невідповідності вже здійсненого життєвого вибору своїм смисложиттєвим орієнтаціям; 56,5% респондентів мають середній рівень емоційної задоволеності вибором, що свідчить про часткову відповідність вже здійсненого життєвого вибору їх смисложиттєвим орієнтаціям; 21,7% випробуваних мають високий рівень емоційної

задоволеності вибором, що відображає переживання досліджуваними відповідності вже здійсненого життєвого вибору своїм смисложиттєвим орієнтаціям. За шкалою життєстійкості в процесі життєвого вибору 34,8% випробуваних характеризуються низьким рівнем життєстійкості в процесі життєвого вибору, що відображає нездатність респондентів долати життєві труднощі для реалізації життєвого вибору; 52,2% респондентів мають середній рівень життєстійкості в процесі життєвого вибору, як часткову здатність респондентів долати життєві труднощі, навіть значні, для реалізації життєвого вибору; 13% осіб мають високий рівень життєстійкості в процесі життєвого вибору, що передбачає готовність респондентів долати життєві труднощі, навіть значні, для реалізації їх життєвого вибору. Такий вибір не є соціальним пристосуванням особистості, однак відображає її прагнення до створення саме авторських способів проектування свого життя. Тому активність юнаків зі здійснення авторських життєвих виборів є не адаптивною, що може стати причиною конфліктних стосунків з оточуючими. Серед усієї вибірки респондентів розподіл здатності юнаків до життєвого вибору представлений тільки на двох рівнях, а саме: 60% респондентів характеризуються середнім рівнем розвитку здатності до життєвого вибору. Це характеризує їх, як осіб, що набувають здатності до автономного й осмисленого життєвого вибору. Однак респонденти схильні вибирати легкі та гарантовані засоби досягнення своїх життєвих цілей, а також можуть переживати незадоволеність здійсненим вибором. Також 40% випробуваних мають високий рівень розвитку здатності до життєвого вибору. Це говорить про те, що вони прагнуть до здійснення автономного від соціального тиску, найбільш оптимального для них варіанта життєвих рішень, який відповідає їхнім смисложиттєвим когніціям та оцінюється самою особистістю в якості власного. Процес здійснення такого вибору не є спонтанним та одномоментним актом, юнаки багаторазово обмірковують та переоцінюють власні життєві вибори перед прийняттям остаточного рішення про їхню реалізацію, переживають задоволення від самого процесу здійснення вибору. Рівень розвитку здатності до життєвого вибору у середньогрупового суб'єкта дорівнює 14,35 балам, що відповідає в цілому, з нашої точки зору, високому рівню здатності до власної життєтворчості. Показники по інших шкалах відповідають середньому рівню вираженості ознак.

За опитувальником самоствавлення, побудованим відповідно до розробленої В.В. Століним ієрархічної моделі структури самоствавлення, були отримані результати за ступенем узагальненості. Так, до узагальнюючих шкал відносяться основні шкали методики, такі як глобальне самоствавлення, самоповага, ауто-сімпатія, самоінтерес та очікування ставлення до себе інших. Інші сім шкал мають статус додаткових та відносяться до рівня конкретних дій (готовності до них) у відношенні до свого «Я». Розглянемо результати отримані за основними та додатковими шкалами детальніше. За показниками інтегральної шкали 87% респондентів мають високий показник. Дана шкала вимірює інтегральне почуття «за» або «проти» власного «Я» випробуваного. Чим менше показник, тим

більше власне почуття вимірюваного схиляється в бік суперечності власному «Я», нездатності до само-сприймання. Середньо виражена ця ознака у 8,7% випробуваних, і тільки 4,4% досліджуваних мають труднощі із самосприйманням. З нашої точки зору, дані результати можуть свідчити про підвищену самооцінку респондентів даної вибірки. За показниками шкали самоповаги 47,8% респондентів мають яскраво виражений показник, що відбиває їх самоставлення, яке емоційно й змістовно об'єднує віру в свої сили, здібності, енергію, самостійність, оцінку своїх можливостей контролювати власне життя та бути самопо-слідовним, розуміючи самого себе. Середньо вираже-на ця ознака у 26,1% випробуваних, які можуть стика-тися з певними непорозуміннями, а у 26,1% дослі-джуваних ця ознака є невираженою й може вказувати на зневіру, несамостійність та постійне відчуття під-порядкованості власного життя бажанням інших. За показниками шкали аутосимпатії 73,9% респондентів мають середньо виражений показник, що відбиває їхнє схвалення себе в цілому і в істотних деталях, довіру до себе та позитивну самооцінку. Яскраво виражена ця ознака у 34,8% випробуваних, які повні-стю схвалюють себе, а в 8,7% досліджуваних ця озна-ка не виражена, що відповідає баченню в собі перева-жно недоліків, низькій самооцінці, готовності до самозвинувачення. За показниками шкали, яка вимірює очікуване позитивне відношення від інших, 43,5% респондентів мають середньо виражений показник, що говорить про очікування досліджуваними позити-вного ставлення до себе оточуючих. Яскраво вираже-на ця ознака у 17,4% респондентів, а у 39,1% дослі-джуваних шкала є невираженою, що відбиває їхнє очікування негативного ставлення до себе оточуючих. За показниками шкали самоінтересу, 87% респонден-тів мають яскраво виражений показник, що свідчить про їхню самозацікавленість, інтерес до власних дум-ок та почуттів, готовність спілкуватися з собою «на рівних», впевненість у своїй цікавості для інших, іноді перебільшення власної цінності. Середньо вира-жена ця ознака у 13% випробуваних, які можуть мати складнощі із власною невпевненістю та втратою інте-ресу до власних думок та почуттів, що трапляється іноді. Респондентів з низьким показником за даною шкалою виявлено не було.

Розгляд додаткових шкал вказує на те, що за пока-зники шкали самовпевненості у 56,5% респондентів мають високий рівень, що вказує на їхню надмірну впевненість в самих собі, своїх силах та достоїнствах, а також на зневагу до інших. Середньо виражена ця ознака у 21,7% респондентів, які мають достатній рівень самовпевненості; у 21,7% досліджуваних озна-ка є невираженою, що вказує на їхню невпевненість у власних силах. За шкалою ставлення інших 43,5% респондентів мають яскраво виражені показники, що вказують на велику зацікавленість до думок інших людей що до власне досліджуваних. Середньо вира-жена ця ознака у 26,1% випробуваних, а в 30,4% ви-падків показник є невираженим, що може вказувати на повне нехтування почуттями інших людей. За шка-лою самоприйняття 73,9% респондентів мають яскра-во виражені показники, що вказує на їхню здатність до визнання свого права на існування всіх аспектів

власної особистості та особистості в цілому, які б негативні емоційні переживання вони не викликали. Середньо виражена ця ознака у 4,4% респондентів, а в 21,7% випадків показник є невираженим, що вказує на ускладнення, які виникають у випробуваних в про-цесі самовизнання та сприймання власних емоцій. За шкалою самопослідковності та самокерівництва 52,2% досліджуваних мають яскраво виражені показники, що вказує на їхню здатність до внутрішнього управ-ління своєю поведінкою, дії скоріше на основі влас-них переконань та цінностей, ніж на основі соціаль-них норм або групового тиску. А також дані показни-ки зазначають послідовність в регламентації власного життя, власну передбачуваність, налаштованість на певний життєвий ритм та досягнення значущих цілей. Середньо виражена ця ознака у 26,1% респондентів, а у 21,7% випробуваних показники є невираженими, що вказує на не контрольованість власної поведінки та нездатність підпорядковувати власний життєвий ритм певним значущим бажанням та цілям. За шкалою самозвинувачення 65,2% респондентів мають низькі показники, що відбиває їхню несхильність до самоз-винування. Середньо виражена ця ознака у 21,7% випробуваних, а в 13% досліджуваних показник є яскраво вираженим, що вказує на їхню схильність до самозвинувачення, з приписуванням собі поганих вчинків, скоєних іншими людьми, або перебільшення власних не найкращих вчинків. За шкалою самоінте-ресу 82,6% досліджуваних мають яскраво виражені показники, що говорить про їхню самозацікавленість, спрямованість на самопізнання, отримання інформації про самого себе, схильність до постійного вивчення свого внутрішнього світу, своїх спогадів, а також до аналізу власних можливостей, особистісного та суб-ектного потенціалу себе, як суб'єкта власної життет-ворчості. Середньо виражена ця ознака у 8,7% респо-ндентів. У 8,7% випадків показник є невираженим, що вказує на незацікавленість до самопізнання, схиль-ність до знецінення свого внутрішнього світу та влас-них можливостей. За шкалою саморозуміння 52,2% досліджуваних мають яскраво виражені показники, що визначає їхню здатність сприймати, осягати й усвідомлювати мотиви своєї поведінки, говорить про їхнє уміння пояснити собі, навіщо ними зроблені ті чи інші дії, конкретні вчинки. Середньо виражена ця ознака у 13% респондентів, а в 34,8% випробуваних показник є невираженим, що вказує на нездатність респондентами розуміти природу своїх пригнічених бажань, намірів, проявів почуттів та рухів розуму. Середньогруповому суб'єкту даної вибірки властиві такі яскраво виражені показники, як інтегральне по-чуття «за» власне «Я», аутосимпатія, самоінтерес та самоприйняття. Середньо виражені показники само-поваги, очікування позитивного ставлення інших, самовпевненості, самопослідковності та саморозумін-ня. Невираженим є показник самозвинувачення. Тоб-то середньогруповий суб'єкт характеризується пози-тивним глобальним самоставленням, схваленням себе в цілому та в істотних деталях, довірою до себе й позитивною самооцінкою, самозацікавленістю, інте-ресом до власних думок та почуттів, готовністю спіл-куватися з собою «на рівних», впевненістю у своїй цікавості для інших та іноді перебільшенням власної

цінності. Все це вказує на позитивні ознаки його як суб'єкта власної життєтворчості, але самоствалення та саморозуміння середньогрупового суб'єкту не завжди цілком справедливе, а оцінка своїх можливостей контролювати власне життя й бути самопослідовним не завжди відповідає дійсності, що є також характерним для особистості юнацького віку.

З метою встановлення кореляційних зв'язків між самодетермінацією, показниками самоствалення та життєвого вибору особистості нами був використаний кореляційний аналіз за Спірменом. Нами було встановлено, що існує позитивна кореляція між самодетермінацією та самоповагою ($r=0,524$, $p<0,01$), а також між самодетермінацією та самоприйняттям ($r=0,455$, $p<0,01$). Це говорить про те, що у разі зростання показника самодетермінації, як прояву спонтанності, креативності, інтересу та розуміння особистісної значущості людини як причини дії, будуть зростати показники самоповаги, як віри у свої сили, здібності, енергію та самостійність, а також показники самоприйняття, як здатності до визнання права на існування всіх аспектів власної особистості та особистості взагалі. Й навпаки, зростання самоприйняття й самоповаги будуть сприяти підвищенню самодетермінації особистості на шляху її власної життєтворчості. Кореляційний аналіз взаємозв'язку між самодетермінацією й авторським життєвим вибором показав, що існує позитивна кореляція на рівні значущості $p<0,01$ між самодетермінацією та автономністю вибору ($r=0,468$). Це вказує на те, що, у разі зростання здатності людини до самостійного прийняття рішення, яке не залежить від впливу зовнішнього середовища й інших систем, буде зростати вагомість особистості як суб'єкта її власної життєтворчості. Кореляційний зв'язок показав наявність від'ємної кореляції між глобальним самостваленням та авторським життєвим вибором особистості ($r=-0,446$, $p<0,01$), що вказує на зворотній зв'язок між інтегральним почуттям «за» та проти власного «Я» випробуваного та здатністю до прийняття істотно важливих, правильних рішень. Тобто, чим більш особистість задоволена собою, своїм власним «Я», тим менш в неї виникає потреба щось змінювати, здійснювати авторський життєвий вибір. Вона знаходиться у зоні комфорту, тому в неї нема потреби в іншій суб'єктивній реальності. Тож саме стосується обставин коли особистість дуже виступає проти власного «Я». В такій ситуації досить складно відчувати себе автором власного життєвого вибору, суб'єктом власної життєтворчості. Також існує від'ємна кореляція між аутосимпатією й шкалою смислотворчої й ціннісної основи вибору ($r = -0,484$, $p<0,01$) і між аутосимпатією та шкалою авторського життєвого вибору ($r = -0,478$, $p<0,01$). Тобто у разі зростання позитивної самооцінки, довіри до себе та схвалення себе в цілому та в істотних деталях, в особистості будуть знижуватись потреба у смислотворчій й ціннісній основі життєвого вибору та у прийнятті істотно важливих, правильних рішень в ситуації тут і тепер. Позитивна кореляція між самоповагою та автономністю вибору ($r=0,442$ $p<0,01$) вказує на те, що у разі зростання в особистості віри у свої сили, здібності, енергію й самостійність, а також у разі позитивної оцінки своїх можливостей контролювати

власне життя, бути суб'єктом власної життєтворчості, буде зростати здатність людини до самостійного прийняття рішень, які не залежать від впливу зовнішнього середовища й інших систем. Позитивна кореляція виявлена між самоінтересом і шкалою життєтійкості в процесі життєвого вибору ($r=0,547$, $p<0,01$), та між самоінтересом і емоційною задоволеністю власним вибором ($r=0,499$, $p<0,01$) вказує на те, що у разі зростання самозацікавлення та інтересу до власних думок і почуттів будуть зростати емоційна задоволеність власним вибором та здатність відстоювати власну життєву позицію. Кореляційний аналіз взаємозв'язку між самостваленням і авторським життєвим вибором показав, що існує позитивна кореляція на рівні значущості $p<0,01$ між самокерівництвом, самопослідовністю і шкалою обмірковування вибору ($r=0,647$), що вказує на те, що у разі зростання показників здатності до внутрішнього управління своєю поведінкою, власної передбачуваності та налаштованості на певний життєвий ритм задля досягнення значущих цілей будуть підвищуватись показники здатності до осмисленого, виваженого прийняття життєвих рішень. Особливої уваги, з нашої точки зору, заслуговує позитивна кореляція на 1% рівні значущості між самозвинуваченням та здатністю до виконання авторського життєвого вибору ($r=0,489$). Самозвинувачення й авторський життєвий вибір, з нашої точки зору, - діаметрально протилежні прикмети особистості здатної до власної життєтворчості. Адже при високих показниках самозвинувачення авторський життєвий вибір стає майже неможливим. Компетентність перш за все відображається в готовності брати на себе відповідальність за всі події особистого життя без спроб самозвинувачення або звинувачення оточуючих. Але в даному випадку, оскільки самоствалення та саморозуміння респондентів цієї вибірки не завжди є цілком справедливим, а оцінка своїх можливостей контролювати власне життя та бути самопослідовними не завжди відповідає дійсності, що є характерним для юнацького віку, то саме зростання відповідальності за всі події особистого життя, як наслідку рефлексивної оцінки власних дій, буде сприяти більш адекватному авторському життєвому вибору. Про це також говорить позитивна кореляція виявлена між саморозумінням та автономністю авторському життєвому вибору ($r=0,561$, $p<0,01$). Так у разі зростання здатності людини сприймати, осягати та усвідомлювати мотиви своєї поведінки, а також уміння пояснювати собі, навіщо були нею зроблені ті чи інші дії, буде зростати здатність особистості до самостійного прийняття рішень, які не залежать від впливу зовнішнього середовища та інших систем, що у свою чергу буде позитивно сприяти підвищенню її власної життєтворчості.

Висновки. Дане пілотажне дослідження показало, що життєвий шлях особистості, яка реалізує принципи життєтворчості, вимагає примату свідомого початку в регуляції нею подій власного життя. Власна життєтворчість особистості передбачає осмислене, підлегле життєвій програмі конструювання її долі, і це конструювання спирається на глибоку саморефлексію внутрішнього світу людини, як на відбивання подієвої картини буття. Оскільки сама сутність життєтворчості полягає не в умоглядному, а практичному освоєнні

соціального світу, побудові системи практик, в яких втілюється життєвий задум, тому важливими показниками власної життєтворчої спроможності особистості є її здатність до самодетермінації та здійснення

авторського життєвого вибору за умов позитивного самоставлення. Вивчення особливостей показників життєтворчої спроможності особистості, з нашої точки зору, потребує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Категорія „ставлення” в контексті розвитку образу „Я” особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 52-56.
2. Волкова Е.Н. Субъектность как деятельное отношение к самому себе, к другим людям и к миру // Мир психологии. – 2005. – № 3 (43). – С. 33-40.
3. Комлев А. А. Психологические факторы значимого жизненного выбора : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13 / Комлев Алексей Алексеевич. — Тамбов, 2003. — 194 с.
4. Психологія і педагогіка життєтворчості: Навч. метод. посібник / Ред. рада: В.М. Доній (голова), Г.М. Несен (заст. голови), Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков (наук. ред.) та ін. – К., 1996. – 792 с.
5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер, 2000. – 713 с.
6. Сербін-Жердецька І. А. Життєвий вибір особистості як основа її активності / І. А. Сербін-Жердецька // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечнікова. Психологія. — 2014. — Т. 19. Вип. 1(31). — С. 290–296.
7. Татенко В.А. Психология в субъектном измерении. – К.: Просвіта, 1996. – 404 с.
8. Щукина М. А. Саморазвитие личности сквозь призму антропологизма / М. А. Щукина // Вестник СПбГУ. Серия 12. — 2011. — Вып. 3. — С. 138–144.

REFERENCES

1. Behh I.D. The category of "attitude" in the context of the development of the image of "I" personality / I.D. Behh // Pedagogy and psychology. - 1997. - № 3. - P. 52-56.
2. Volkova E.N. Subjectivity as an Active Attitude to himself, to other people and to the world // World of psychology. - 2005. - No. 3 (43). - S. 33-40.
3. Komlev A.A. (2003). Psikhologicheskiye faktori znachymogho zhyznennoygo vibora [Psychological determinants of life choice]. Extended abstract of candidate's thesis. Tambov.
4. Psychology and pedagogy of life-creation: Educ. method. manual / Ed. advice: V.M. Donyi (head), G.M. Worn (deputy chairman), L.V. Sohan, I.G. Ermakov (scientific ed.) etc. - K., 1996. - 792 p.
5. Rubinstein S.L. Fundamentals of General Psychology. - St. Petersburg: Peter, 2000. – 713 p.
6. Serbin-Zherdecjka, I. A. (2014) Zhyttjeyvyj vybir osobystosti jak osnova jiji aktyvnosti [Personality's life choice as the base of his activity] Visnyk ONU im. I. I. Mechnikova. Psykhologhija — Messenger ONU. Psychology, 1(31), P. 290–296.
7. Tatenko V.A. Psychology in the subjective dimension. - K.: Enlightenment, 1996. – 404 p.
8. Shhukyna, M. A. (2011). Samorazvytye lychnosty skvozz pryzmu antropologhyzma [Personal self-development in the light of anthropologism] Vestnyk SpbGU — Messenger SpbSU, 3, P. 138–144.

The features of the relationship between self-determination, self-alignment and author's life choices as indicators of the personality's life-creativity

N. V. Artiukhina, A. I. Simovonyk

Abstract. The article presents the results of research of the features of the relationship between self-determination, self-alignment and author's life choices as indicators of personality's life-creativity. It is considered that in the modern psychology particularly important is the problem of human essential powers' realization, their own process of life-creation's improvement. It is pointed out that self-determination and self-alignment are particularly important in course of the study of life-creating indicators of personality. It is emphasized that self-improvement is not possible without conscious self-conception. The features of the relationship between self-determination, self-alignment and author's life choices are identified and analyzed.

Keywords: *personality, life-creation, self-determination, self-alignment, author's life choices, the subject of his own life-creativity.*